CHO‘LPON IJODIDA AYOLNING OZODLIKKA INTILISHI

Sariyeva Dilobar Abdunabiyevna
Termiz iqtisodiyot va servis universiteti ijtimoiy gumanitar fanlar fakulteti o'zbek tili va adabiyoti fafedrasi o`qituvchisi

Qabul qilindi: 02.11.2025
Ko‘rib chiqildi: 03.11.2025
Tasdiqlandi: 04.11.2025

Kalit so‘zlar:
Cho‘lpon, ayol obrazi, ozodlik, shaxsiy tanlov, ma’naviy mustaqillik, jadid adabiyoti, Zebi, Kecha va kunduz.

Annotatsiya. XX asr boshlarida o‘zbek jamiyatida ijtimoiy, ma’naviy va madaniy o‘zgarishlar yuz berdi. Shu davr adabiyoti, xususan jadid adabiyoti, insonning ma’naviy erkinligi va milliy uyg‘onish g‘oyasini ilgari surdi. Cho‘lpon ijodi bu jarayonda alohida ahamiyat kasb etdi. U ayol obrazini nafaqat shaxsiy hayot, muhabbat va oilaviy vazifalar kontekstida tasvirlamadi, balki ularni jamiyatdagi erkinlik, ma’naviy mustaqillik va ijtimoiy ong ramzi sifatida ko‘rsatdi. Mazkur tezisda Cho‘lponning ayol obrazidagi ozodlik motivi, uning ruhiy kechinmalari va jamiyat bilan munosabatlari tahlil qilinadi.

Cho‘lpon ijodida ayol obrazlari turli qiyofalarda gavdalanadi: ba’zilarining ruhiy dunyosi tinchlik va sadoqatga intilsa, boshqalari ichki ozodlik va shaxsiy tanlov orqali jamiyatdagi o‘z o‘rnini topishga intiladi. Xususan, “Kecha va kunduz” romanidagi Zebi timsoli bu motivning markazida turadi. Zebi o‘z muhabbati va vijdoni uchun kurashadi, shu bilan birga, o‘zining ichki dunyosida ozodlik va mustaqillikni izlaydi. Cho‘lpon Zebi orqali o‘quvchiga ayolning ichki kechinmalari va jamiyat tomonidan qo‘yilgan cheklovlarga qarshi kurashini badiiy tarzda ko‘rsatadi.

Zebi timsoli orqali Cho‘lpon ayolning shaxsiy erkinligi bilan jamiyatning an’anaviy qadriyatlari o‘rtasidagi ziddiyatni ochadi. Asarda ayolning ruhiy ozodligi va tanlov erkinligi unga nisbatan qo‘llaniladigan ijtimoiy cheklovlardan ustun qo‘yilgan. Cho‘lpon ayolning o‘z qadrini, or-nomusini va haqli istaklarini himoya qilish qobiliyatini ma’naviy jasorat sifatida talqin qiladi. Shu jihatdan, Zebi obrazida ozodlik faqat tashqi sharoitga bog‘liq emas, balki ichki ong va ma’naviy mustaqillik bilan belgilanadi.

Cho‘lponning boshqa asarlarida ham ayol obrazlari shaxsiy ozodlik va ma’rifat bilan chambarchas bog‘liq. Masalan, qisqa hikoyalaridagi ayollar ko‘pincha ichki qarorlarini o‘zi qabul qiladigan, ta’lim va ma’naviy o‘sishga intiluvchi shaxslar sifatida tasvirlanadi. Bu esa, adibning ayolni jamiyat taraqqiyotidagi faollik, ma’naviy uyg‘onish va ijtimoiy islohotning markaziy sub’ekti sifatida ko‘rganini ko‘rsatadi.

Cho‘lponning ayol obrazidagi ozodlik motivi faqat badiiy kechinish bilan cheklanmay, u ijtimoiy-huquqiy va ma’naviy jihatlarni ham o‘z ichiga oladi. Ayol nafaqat oila va muhabbat bilan chegaralanmaydi, balki o‘z fikri, ta’limga bo‘lgan ehtiyoji va jamiyatda teng huquqga intilish orqali ham ozodligini namoyon qiladi. Shu nuqtai nazardan, Cho‘lpon ijodida ayolning ozodlikka intilishi — bu milliy uyg‘onish, jamiyatning yangi qadriyatlarini anglash va shaxsiy mustaqillik g‘oyasining badiiy ifodasi hisoblanadi.

Cho‘lpon ijodida ayol obrazlari faqat shaxsiy muhabbat va oilaviy mas’uliyat bilan chegaralanmaydi. Ular ma’naviy ozodlik, shaxsiy tanlov, jamiyat bilan munosabatdagi mustaqillik timsoli sifatida talqin etiladi. Zebi va boshqa ayol timsollarining badiiy tahlili shuni ko‘rsatadiki, Cho‘lpon ayolni yangi zamonning faol sub’ekti sifatida yaratgan. Shu bilan birga, u ayolning ruhiy kechinmalari va erkinlik istagi orqali o‘z davri jamiyatidagi ziddiyatlarni ham ochib beradi. Cho‘lpon ijodi shuni isbotlaydiki, ayolning ichki ozodligi va shaxsiy tanlovi milliy uyg‘onish va ijtimoiy taraqqiyotning muhim omili hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Agar Cho‘lponning o‘z ijodiga asoslangan manbalarni “Foydalanilgan adabiyotlar” bo‘limiga kiritmoqchi bo‘lsak, shunday ko‘rinishda yozish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Cho‘lpon. Tanlangan asarlar. Toshkent: Sharq.1990
2. Cho‘lpon. Drama va maqolalar. Toshkent: Ma’naviyat.1992
3. Karimov N. F. Jadid adabiyoti va teatriga doir izlanishlar. Toshkent: Akademnashr, 2012
4. Sharafiddinov O. “Cho‘lpon: hayoti, ijodi va tanqidi” Toshkent, 1994